Carmiggelt

Max Nord

bron
Max Nord, *Carmiggelt*. De Arbeiderspers, Amsterdam 1967

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/nord001carm01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

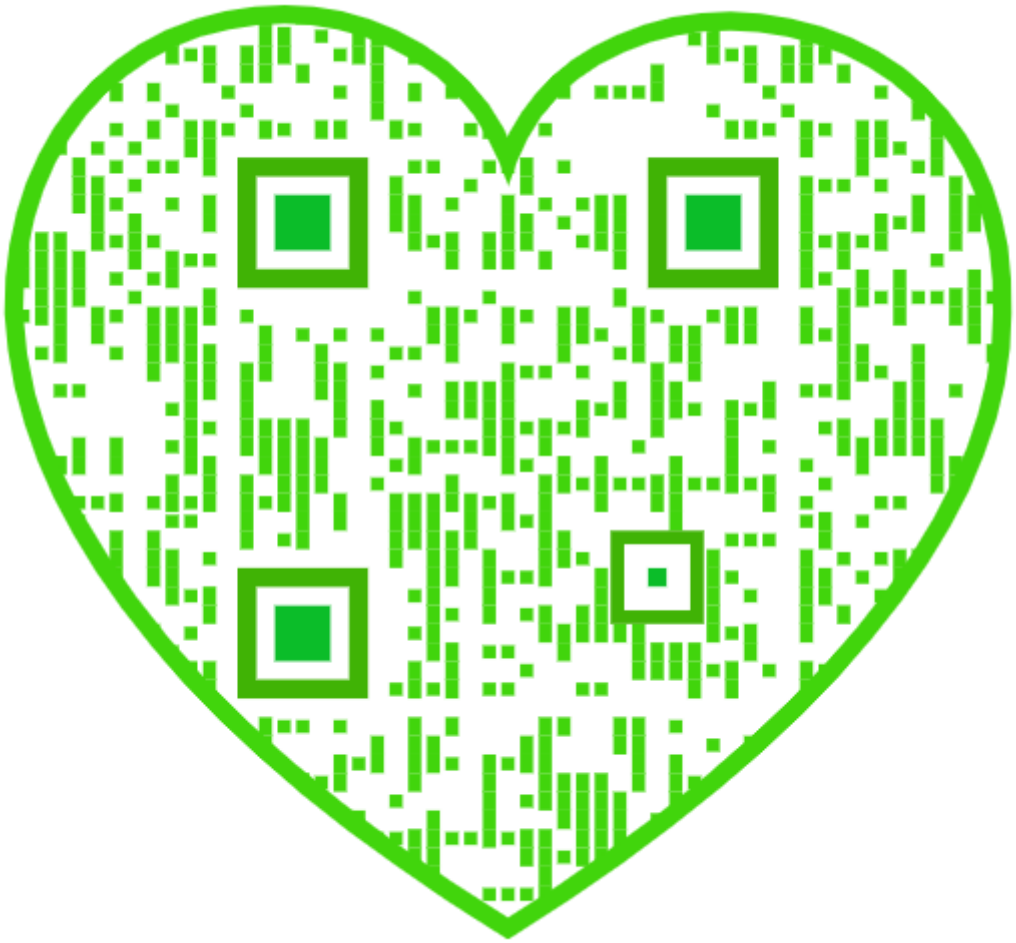

Jury-rapport
bij de uitreiking op 1 maart 1967 in het Havengebouw te Amsterdam

Het Amsterdam van Vondel is een heel ander Amsterdam dan dat van Bredero, dat van Justus van Maurik weer een ander dan dat van Maurits Dekker, en het Amsterdam van Ton Koot verschilt hemelsbreed van dat van Simon Carmiggelt. Carmiggelts Amsterdam bestaat niet in de eerste plaats uit gevels en grachten, maar uit mensen, Amsterdammers, die hij treft in kroegen en trams, op kinderspeelplaatsen en op de Albert Cuyp, in Artis en Rijksmuseum. Het zijn de kasteleins en hun vaste jongens, de vrouwen met hun ‘bontjasje, dat al jaren meeging’, of met hun ‘hoedje dat haar dochter goed gestaan zou hebben’, de dikke mannen met de klare en de onweerstaanbare kinderen met hun ‘vrolijk schallende kinderstemmen’.

Carmiggelt, die geboren en groot geworden is in Den Haag, is een Amsterdammer van nature. Hij raakt er nooit op uitgekeken, niet op de Amsterdammers en niet op de buitenman in Amsterdam, die, als hij hem des ochtends op de Zeedijk tegenkomt, de stad karakteriseert als ‘vies en mooi, mooi en vies.’ Dat staat tegenover de regel van Marsman ‘De maan verft een gevaar over de gracht’ en tegenover Hoorniks ‘De wolken spieglen in het IJ’, om nog eens een paar tegenstellingen op te roepen.

Simon Carmiggelt is geen romantisch lyricus en hij voelt zich, heeft hij gezegd, ook geen gefrustreerd romannenschrijver. Hij is de meester van het korte stukje en van de kleine

effecten. Hij is de humorist van het type Chaplin, zoals James Thurber ze beschreven heeft: ‘zij lopen verkeerde kamers binnen, drinken meubelglans die zij voor maagdrank aanzien, zij rijden met hun auto's in de bloemperken van stuurse buurlieden, zij slaan speels moordenaars op de schouders, die zij voor oude schoolvrienden houden’. Die ‘kleine moeilijkheden’, zoals Thurber ze noemt en waarover Carmiggelt honderden stukjes heeft geschreven, dat is hun kwetsbaarheid en hun angst. De laatste bundel van Carmiggelt heet ‘Fluiten in het donker’ en het is eigenlijk de eerste keer dat hij een van de karakteristieken van zijn schrijverschap op de titelpagina heeft gezet. Vroeger was het ‘Honderd dwaasheden’, ‘Tussen mal en dwaas’, ‘Pingpong’, ‘Poes-pas’, ‘Klein beginnen’; nu is het ‘Fluiten in het donker’. Dat wil zeggen - ik citeer -: ‘de argwaan van de eenzame wandelaar in het donkere woud die - ofschoon vrolijk fluitend - voortdurend vreest uit een hinderlaag te worden besprongen’. Zo heeft Carmiggelt zich van talentvol journalist ontwikkeld tot een van de belangrijke en erkende schrijvers van onze tijd.

Het is deze Carmiggelt, die Amsterdam met eigen middelen van visie en stijl in zijn geschriften opnieuw tot een herkenbare en legendarische stad heeft gemaakt.

De Amsterdamse Boekverkopers Vereniging heeft de schrijver Carmiggelt met haar vijfjaarlijkse prijs willen onderscheiden omdat hij met de tientallen boekjes - waarin hij zijn eerst onder het pseudoniem Kronkel in ‘Het Parool’ gepubliceerde stukjes uitgeeft - al vele jaren Amsterdam en de Amsterdammers tot leven brengt ver buiten Amsterdam.

De jury acht het geen toeval dat een van de andere boeken die naar haar mening voor een bekroning in aanmerking kwam, het fotoboek ‘De Jordaan’ van Dolf Toussaint was, dat door Carmiggelt is ingeleid.

De jury heeft geen aarzeling gehad tot deze bekroning te

besluiten en was dankbaar de gelegenheid te hebben hiertoe te kunnen overgaan.

MAX NORD
namens de jury, gevormd door de letterkundigen:
HELLA HAASSE/MAX NORD

de boekverkopers:
BEA POLAK-BIET/G.J. AMMERLAAN/R. TUMMERS

Over Carmiggelt

Zijn naam is een mooibekkende hinkstapsprong en om hém draait dit boekje.

De Amsterdamse Boekverkopers hebben hem dit jaar de vijfjaarlijkse prijs verleend, waarmee Amsterdam na zes jaar wraak neemt op Den Haag. Want het was Den Haag - Carmiggelts geboortestad - dat hem in 1961 het walhalla van háár literatuur probeerde binnen te smokkelen door hem de Constantijn Huygensprijs te geven. We zijn nu weer thuis!

We herinneren ons nog zijn woorden bij de uitreiking van de prijs waarmee voordien een Van Eyck, een Roland Holst, een Bloem, een Vestdijk, een Bordewijk bekroond werden.

'Ik voel me alsof ik uitgeroepen ben tot de grootste dwerg van Nederland.' Een dwerg van wie nu totaal bijna 1½ miljoen boeken zijn verkocht.

Als het waar is dat de leesfrequentie in de hoogste klassen van de middelbare scholen vandaag het nauwkeurigst de populariteit van auteurs registreert, behoort Carmiggelt met Bomans, Den Doolaard, Vestdijk en Mulisch tot de reuzen onder de dwergen. In een enquête door het dagblad Het Vaderland in 1965 gehouden, stond Carmiggelt in populariteit met bovengenoemde schrijvers op vrijwel één hoogte. De leerlingen van de openbare scholen alléén kozen Van het Reve, Remco Campert, Jan Wolkers, Hugo Claus, Harry Mulisch en opnieuw Carmiggelt als hun favoriete schrijvers.

Opmerkelijke gegevens!

Er heerst immers nog wel eens een nuchtere communis opinio, dat Carmiggelt het vrijwel uitsluitende lichtbaken zou zijn voor afgematte mannen van middelbare leeftijd, voor wie het allemaal niet meer hoeft en die 's avonds grimmige lafenis zoeken in het Parool, pagina drie, rechts bovenaan.

Mis!

Carmiggelt is ook ‘in’ bij de jeugd.

Zijn nog steeds toenemende populariteit loopt merkwaardig parallel met die van Van het Reve, die al in 1947 het beroemde ‘De avonden’ schreef maar pas ná 1960 bekend en bemind en vooral door de jeugd gelezen werd.

De Nieuwe Rotterdamse Courant heeft in 1951 al eens verwantschap geconstateerd in hun werk: beiden hanteren een humor waarvan het voornaamste kenmerk is een alle pretenties de kop indrukkende laconiekheid. Beiden suggereren een held, die illusies heeft en die wil slagen, maar die in de werkelijkheid steeds weer de man met de hamer ontmoet. Beiden weten de komische effecten, die de contrasten tussen pretenties en werkelijkheid oproepen, wáár te maken in een onberispelijk, uitermate trefzeker Nederlands, maar geen van beiden schuwt zogenaamd ‘ouderwetse’ stijlmiddelen: plechtstatige omschrijving en redenering, bezielde retoriek, boekerige adjectieven, repetities, schijnbaar houterig hardop denken in monologen en dialogen, bloemrijke vergelijkingen als optimale ‘overdoneheid’ om een maximale ‘understatement’ te bereiken. ‘Woordmisbruik’ noemt Carmiggelt het zelf. Beiden bezitten een grote vaardigheid in het à la Beets uitgebreid en tegelijk kernachtig beschrijven van het kleinburgerlijke detail, van de Hollandse binnenkamer, waarin alles-al-lang-doorhebbende katten huizen en waar de, soms, naar hoger sferen voerende jenever te vinden is.

Zij scheppen, als onze picturale realisten uit de zeventiende

eeuw, zelf de situaties om die met alle middelen tot in het excessieve te beschrijven. Voor beiden geldt het woord van Kierkegaard: ironie als incognito voor het ethische, humor als incognito voor het religieuze. J.M. den Uyl - lijstaanvoerder van de PvdA bij de laatste verkiezingen, eens recensent bij ‘Vrij Nederland’ - heeft trouwens al eens opgemerkt, dat Kronkel onder het harlekijnspak een toga meesmokkelt...

Anatomiseren deze schrijvers inderdaad niet, zoals de zwartgallige Burton in de zeventiende eeuw, de melancholie als grondtoon in het leven van de mens die op weg is naar het einde? Om de vergelijking te voltooien: beiden schrijven een moderne anatomie van de melancholie. Maar Van het Reve gaat van de mens naar de theorie, Carmiggelt van de theorie naar de mens.

Milde melacholicus. Miniaturist van het mededogen. Wat verkreukelde Walter Mitty: een greep uit de karakteristieken, waaraan ik graag een nergens genoteerde opmerking van de schrijver George Rooth wil toevoegen: ‘Die man weet álles. Hoe houdt hij dat uit?’

En niet ontbreken mag de mening van de grootste ‘practical joker’ uit de Nederlandse literatuur, de mening van A. Marja: ‘Zijn sterkte ligt in de stootkracht van de korte adem, in de stijlbeheersing, in de toon en ten slotte in de heerschappij van de inhoud tot zijn autonome vorm. En zijn produktiviteit is even verbazingwekkend als die van Vestdijk.’

Hier dringt zich ook de naam naar voren van hem met wie hij zo vaak wordt vergeleken: Godfried Bomans.

Carmiggelt zou er niet aan denken een politiek entrefilet of essay te schrijven zoals Bomans dat doet. Hij verwerkt de politiek als hij die aanraakt op een andere manier. Bomans zou nooit zo'n magistraal portret van een ‘kleine man’ kunnen geven als Carmiggelt in *De vakantie van Joop*, uit ‘Kroeglopen 2’

Bomans' stijl is literair, zijn wereld open en orthodox. Zijn specialiteit zijn de tekening van grote persoonlijkheden, genieën of rechtdoorzeeërs van de gezeten burgerij, of zijn geraffineerde, dodelijke bespotting van deze mensen, bij voorbeeld in ‘Kopstukken’. Carmiggelt geeft ons gewone mensen, al is zijn pen, zoals Halbo C. Kool het eens uitdrukte, ‘van aristocratische allure’. De wereld van Carmiggelt is gesloten, maar onorthodox. Zijn humor zoekt omwegen en niet de voltreffers waarmee Bomans aan W.F. Hermans de uitspraak ‘rastimmerman’ ontlokte. Beiden schrijven tegen het pessimisme, dat klassieke euvel van domineesland, wat bij Bomans resulteert in gedistancieerde scepsis, bij Carmiggelt in vertrouwelijke melancholie, ofschoon hij zichzelf vaak een pessimist noemt.

Kees Fens heeft er in zijn essay *Paradijs in de schemer* op gewezen, dat Carmiggelts kracht, vooral in de thematische verhalen - over kinderen, uit kroegen, over dieren en oude mensen - ligt in het buitensluiten van de wereld en het maken van de lezer tot oor- en ooggetuige van een gesloten kring. Men wordt toegesproken als vriend, als méé-insider. Door een schijn van alledaagsheid wordt een maximale werkelijkheidssuggestie bereikt. Die suggestie wordt des te sterker opgeladen door de elementen herhaling, parabool en woordspeling die, behalve in de lokaliserende en sfeerscheppende adjectieven, ook in de titels van zijn boeken herkenbaar zijn. Toch isoleert Carmiggelt de lezer steeds zó tot stuk ‘zelfstandigheid’, dat men de pointes en anti-climaxen als *verrassingen* kan blijven ondergaan.

Onder uitgevers gaat het gerucht, dat de maatstaf verrassend-of-obligaat de bijna altijd beslissende is bij het beoordelen van ingezonden manuscripten. Het is de dubbele krachttoer van Carmiggelt dat hij ons steeds weer weet te verrassen met iets dat we zinnenlang, mijlenver ‘voelen’ aankomen. Je zou het kunnen vergelijken met de dribbles van de voetbalmeesters

Matthews of Moulijn in hun grote dagen. Elke back zág de manoeuvre aankomen, want het ging bijna steeds identiek. Toch kon geen back hen tot staan brengen.

Hij schrijft bovendien zó concentrisch, dat hij zich half-essayistische uitstapjes kan veroorloven en hoewel hij zich vrijwel altijd gehouden heeft aan de met de Parool-hoofdredacteur Van Heuven Goedhart vóór de start van de Kronkels gemaakte afspraak ‘géén actualiteit en géén politiek’, - de sociale bewogenheid, de maatschappelijke kritiek zijn er overal en niet zuinig ook.

Carmiggelts proza weerspiegelt de tred van de eeuwige wandelaar. ‘Ik ben dan ook een voetganger. Aan een voertuig heb ik niets. Ik moet mensen horen praten.’ Het geijkt literaire uit de weg gaand, ‘agressieloos observerend’, zoals Gomperts het formuleerde, leveren zijn zwerftochten, gesprekken en overpeinzingen het proza waarvan zijn vertaalster in het Engels, Elisabeth Treeman, getuigde: ‘Het is moeilijk een slechte schrijver te vertalen, maar een goeie is fijn en Carmiggelt is een bijzonder goeie, elk woord is op zijn plaats.’

Een klein fijnproeversfestijn:

‘Ze hebben 'm uitgedraaid als 't knoppie van 't licht,’ zei de kastelein. ‘Wat kan je nou mooier hebben?’

‘Buiten had de als een gezwel losgebarsten herfst de stad verbreitnerd.’

‘De moeizame tred van iemand die zijn broek in een speciale dikkemannenwinkel kopen moet.’

‘Je zal zo'n kasteel moeten schoonhouden!’ (Over een dame die Hamlet heeft gezien.)

‘Meneer Geurts is bij een bank. Hij doet daar al jaren iets heel stils in een hoekje.’

‘In een maag vol biet, whisky en jenever kon dit blinde paard geen schade meer doen.’ (Over champagne.)

‘Het meisje dat haar Bardot-kapsel torste als een koolzwarte elefantiasis om de achterschedel.’ (Over BB-achtige café-vangst.)

‘Waar plompe Nederlandse mannen ernstig drinkende hun diepe onzin komen zeggen en de zware moedeloze kasteleins met de blik van verschopte herdershonden het kleine glas naar de grote mond tillen.’ (Over oude kroegen.)

Behalve in de schemerwereld van de kroeg met zijn veelbetekenende stiltes en de vele ronkende uurtjes ‘vertellen, bekennen en biechthoren’ door meestal oude mensen, toeft Carmiggelt met duidelijke voorkeur in de domeinen van het kind en het heilige huwelijk. De spottende vertedering voor het kind, dat met zijn uitspraken de werkelijkheidssuggestie nóg genuanceerder kwam maken, deed zijn officiële intrede met de liefdesverklaring voorin ‘Klein beginnen’: ‘Dit is geen boek maar een liefdesverklaring. Een Nederlandse pa heeft de pen gegrepen, om u deelgenoot te maken van het particuliere plezier dat de luttele avonturen zijner kinderen hem bezorgden. Behoort ge tot de mensen, die dat grut eigenlijk alleen maar lastig vinden, dan moet ge dit werkje zorgvuldig gesloten laten, maar zijt ge met mij van mening, dat kleine jongens en meisjes in ons leven, naast veel ongemak, een vriendelijk soort humor binnenkruien, dan kunt ge gerust bij me inhaken.’

Met ‘Dag Opa’, waarin de adorabel-lepe kleinzoon de grote rol gaat spelen, samengebundeld tot ‘Kinderen’, behoort ‘Klein beginnen’ alleen al tot het genre literaire korte baantjes, dat Carmiggelt - het is al vaker gezegd - wereldroem zou hebben bezorgd als hij b.v. een Amerikaan was geweest.

Komt de vrouw er bij Carmiggelt bekaaid af? Het is een even academische vraag als ‘Wie is Carmiggelts beste illustrator? Otto Dicke, Bertram, Bantzinger, Hugh Jans, Mance Post, Yrrah, Jan Roede, Charles Boost? Iedere illustrator zocht zijn eigen Carmiggelt. Wij mogen volstaan met te stellen dat vele

vrouwen bij Carmiggelt hun eigen spiegelbeeld kunnen vinden.

Carmiggelts toonhoogte, bij katten b.v. altijd gestemd op een ‘alles-door-de-vingers-zien’, bereikt bij het thema ‘vrouw’ dikwijls een nogal sonore klank van ironie, dát wel. Op even sarcastische als toch ook weer aandoenlijke wijze wil hij wel eens om zijn eigen vrouw heendraaien. Hij nam daarover zelf in de mond: ‘Uw vrouw kennen we eigenlijk al uit de stukjes,’ riep de dame met een stem als roze toiletpapier. Ik lachte maar mee, hoewel het pure onzin is. Want je zegt toch ook niet tegen Shakespeare: ‘Wat hoor ik, heeft uw oom uw pa vergiftigd?’, alleen omdat het in Hamlet staat.’

Zelf ziet hij de rolverdeling tussen de wat pinnige vrouw en de vaak het onderspit delvende ‘ik’ niet als een weerspiegeling van zijn werkelijkheid, maar meer als een technische oplossing. Het is beter dat een ander de bon-mots zegt.

Tiny de Goey's onweerstaanbare gelijkmoedigheid is Carmiggelts zekere peillood voor de raakwijdte van en zijn recht op de ironie, waarvan hij de integriteit met grote waakzaamheid behoedt.

Waakzaamheid! Wij noteren het woord van zijn collegastukjesschrijver van ‘Het Parool’, Henri Knap: ‘Het is een zeer teruggetrokken, schier beschroomd mens en zijn uitingen in gesprekken zijn weinig zelfonthullend.’

Het verhaal van zijn leven vindt u in het zo economisch mogelijke staccato van zijn eigen woorden achter in dit boekje.

Beperken wij ons hier dus tot enkele dwarsdoorsneden.

Op 7 oktober 1913 geboren in Den Haag, is hij zo volledig Amsterdammer geworden, dat hij in ‘Mooi weer vandaag’ in een van zijn zeldzame langere stukken, als een vreemdeling naar zijn land van herkomst kon omzien. Op school, zoals het alle schrijvers van rang betaamt, ‘mislukt’, pleegde hij al vanaf zijn twaalfde jaar schrifturen en redigeerde hij de in een schrijversleven onmisbare schoolkrant: ‘De Schakelaar’! Van de hem

slecht voegende schoolbanken schakelde hij over op de redactie van ‘Het Vaderland’, waar hij als volontair-jongmaatje de nijvere ‘ghost-writer’ was van een luie redacteur. Daar hij op de na enige maanden door de directeur gestelde vraag ‘Wat doe je hier eigenlijk?’ van die redacteur geen antwoord mocht geven, werd hij eruit geschopt.

Van 1932 tot 1940 vallen dan zijn belangrijke ‘Bildungsjahre’ bij de ‘Vooruit’, de Haagse editie van ‘Het Volk’, waar de heer K. Voskuil er bij hem de vakdiscipline inbracht. In 1936 duiken de eerste cursiefjes op van de schrale 23-jarige. Als stadsjournalist in het Haagse beleeft hij mooie tijden aan het gelijk op pad gaan met Guusje Hilterman van ‘De Telegraaf’. Zo ging dat toen.

In 1940 is het grote moment daar, dat we sterk satirisch in zo menig stukje terugvinden: zijn eerste boek verschijnt. Hij kan zichzelf - o zoete streling - eindelijk in de etalage zien liggen. Onder het hartige motto ‘Vijftig Dwaasheden’ gaat zijn eerste bundel - waarin zoals Carmiggelt het nu uitdrukt ‘een jolig soort meligheid overheerst’ - de wereld in, die Hitler dan juist van plan is in bezit te gaan nemen. De nazi's stalen in één ruk door ‘Het Volk’ en Carmiggelt probeerde het - schrijnend tussenspel - kortstondig als uitgever met ‘Deze week in Den Haag’, waarmee hij tot in 1941 op de benen bleef.

Hij is ook nog - hoe kwam ie er op! - een tijdje medewerker aan de Nederlandse Stichting voor Psychotechniek en schreef, enkel om f500, - te verdienen, een thans door hem zeer laag aangeschreven detectiveroman: ‘Johan Justus Jacob’. Hij heeft er zijn voorliefde voor het genre, met name voor de onbetwiste meesters Georges Simenon en Raymond Chandler, aan overgehouden.

In 1939 was hij getrouwd met de moderedactrice Tiny de Goey. 1939 was tóch een bewogen jaar voor hem: hij deed voor de enige keer van zijn leven daadwerkelijk aan sport. Tenslotte was het een tijd van forse kreten en geharnast optreden, een

grote kerels- en flinke vententijd, waarvoor Carmiggelt in zijn werk spoortjes dodelijke ironie heeft achtergelaten. Uit een soort AJC-Sturm-und-Drang kortom, nam hij een tijd lang boksles!

Dat was ‘de dáád’ tegenover het militante gedoe van NSB en jeugdstorm. Het zat in de lucht. Carmiggelt verwierf er zich kennis van zaken mee in de bokserij en dat maakt hem het kijken naar de wonderlijke wereld van Cassius Clay thans tot een dubbel genot.

Afgezien van die éne interviewbundel uit 1947 - ‘Ieder kent ze’ - heeft Carmiggelt na de oorlog slechts boeken met stukjes en versjes gepubliceerd. In het illegale Parool schreef hij uiteraard anoniem zijn eerste ‘Kronkels’ al zweefde hem dat pseudoniem toen nog niet voor ogen. Na de oorlog werd het een dagelijks cursiefje, pagina drie, rechts bovenaan. De naam Kronkel kwam over uit het vervolgverhaal ‘Gijsbert Konijn’ van Jeanne Roos. Daarin deed namelijk een wormpje mee, dat Kronkel heette.

Zijn illegale praktijken brachten Carmiggelt één keer voor een paar dagen in het Huis van Bewaring. Men had hem tijdens een razzia in Amsterdam gepakt met kopij van het illegale Parool op zak. In de gevangenis op de Weteringschans heeft een hem nog steeds onbekende medegevangene, die er administratief werk moest doen, al deze kopij verduisterd. Zodat bij zijn verhoor niet méér belastend materiaal in het mapje van zijn ‘Sachbearbeiter’ bleek te liggen dan één illegaal nummer van ‘Het Parool’, een misdaad waar hij zich uit wist te praten. Waarop hij weer werd vrijgelaten. Misschien dachten de Duitsers, dat deze bleke, al zo ontmoedigd de wereld inziende jongeman wel vanzelf gauw zou doodgaan.

Als dichter koos Carmiggelt het mooie pseudoniem: Karel Bralleput. De bundeltjes met de karakteristieke titels - ‘Al mijn gal’, ‘Fabriekswater’, ‘Het jammerhout’ - werden verzameld in

‘Torren aan de lijm’ en hebben de laatste jaren geen nazaten meer gekregen. Ze liggen nu voor ons als de curieuze boemerangs van een hard, spottend, weemoedig laat-romantisme. De gevoelige zakelijkheid roept soms duidelijke reminiscenties op met de poëzie van Du Perron en Elsschot, waarnaast Carmiggelts parlando zijn bijzondere rang en zelfstandigheid volledig bewaart. De cabaretachtige snelheid en laconiekheid hebben niet meer van de sociaal opstandige anti-werkloosheidsverzen, vol bloedige ernst, die Carmiggelt, als velen van zijn ‘vitalistische’ generatie, in zijn jeugd neerschreef. Eén proeve hiervan mag zeker niet achterwege blijven. Uit een lang niet zo slecht en toch wel weer ‘ergens’ de latere Kronkel profeterend vers uit de ‘Socialistische Gids’ van 1932 citeer ik:

Waarom is onze kamer warm en staan
er duizenden in de kou?
Waarom? Waarom?
Vertel me dan.

Er zijn nog honderdduizend dingen die
ik verand'ren moet later
als ik er op los ga.

Soms hebben alle kind'ren blauwe ogen
en loop ik voort op gespierde klanken
van een trompet.
De zon zingt over 't wijde, blijde water.

Maar 's avonds meestal ga ik verloren
in de trillende misère van een lantaarn
en mijn dom verzet verglijdt,
mijn dom verzet.

Ik wil,
Ik zal,
later
de bomen zijn zo hoog.

De takken zingen een hooghartig lied

En thuis de lichtkap over vaders grijzend haar,
de warme thee,
wat veiligheid,
van moeder.

Door zijn medewerking aan radio-, later ook aan tv-programma's, als leverancier van teksten voor het cabaret, maar eerst en vooral als Kronkel, steeg Carmiggelt naar het zenit van de nationale roem. Alleen in het zuiden is hij pas laat ‘doorgebroken’.

‘Beneden de Moerdijk lusten ze me niet,’ heeft hij eens in een onbewaakt ogenblik losgelaten.

Nationale rellen zijn hem niet gespaard gebleven!

Met de freule Wttewaall van Stoetwegen kreeg hij het aan de stok naar aanleiding van door hem in Artiestencafé geciteerde, vermeend ‘godslasterlijke’ uitspraken van de door Carmiggelt zeer bewonderde aforist Julien de Valckenaere. Hoewel ook staatssecretaris Scholten de bezwaren van de freule nog kwam onderstrepen, liep dit nog met een sisser af. Tot een proces echter leidde zijn Kronkel van 1 juni 1961, waarin Carmiggelt aandacht schonk aan de kraaien en schrale veinzers van het begrafeniswezen in de oorlog. De Bond van Begrafenisondernemers, die zich beledigd voelde, verloor deze zaak, waarin ook Bomans zich mengde met een fel pleidooi voor de integriteit van ‘een knap en vooral zeldzaam schrijver’.

Sedert een paar weken pas woont Carmiggelt in het prachtige bovenhuis aan het Weteringplantsoen. Zijn kamers bieden een der mooiste stadsgezichten van Amsterdam: park, gracht, daarachter het Rijksmuseum, rechts de onrustige Weteringschans, waarvan het enorme verkeerslawaai echter juist voor Carmiggelts vensters wegsterft, 's Avonds wordt dit panorama sprookjesachtig. Het huis hult zich in een hoge stilte, een zee van lichtjes alleen suggereert nog het leven van de unieke stad, die in Carmiggelt haar meest kenmerkende naoorlogse beschrijver heeft gevonden.

Carmiggelt staat gewoonlijk laat op. In het bakje beneden aan de deur heeft de Paroolpendel dan al lang zijn dagelijkse Kronkel weggehaald.

Vrijwel iedere dag trekt hij de stad in. Spui, Martelaarsgracht, Haarlemmerstraat, Damrak, Rokin, Utrechtsestraat, maar ook de parken, oud-zuid, nieuw-west, Zeedijk, Hoppe, Americain, Ognibeni en de honderden kroegen.

Al verscheidene jaren zwerft hij maandelijks een tiental dagen naar Gelderland. *Vakantie in Gelderland* is een van die bijna impressionistisch-kleurige stukken uit de bundel ‘Een toontje lager’, die tot zijn geregeld terugkerende schetsen van het Gelderse land behoren.

Aan vaderskant is hij trouwens van Gelderse komaf, maar niet alleen daarom liggen de Gelderse boeren hem: zij blinken uit in het understatement, in het een beetje zachtjes zeggen van dingen en het zich nooit zo erg opwinden.

Voor zijn stukjes raadpleegt hij soms stapels aantekeningen. Hij schrijft veel op. Hij is gek op de brieven die hem wekelijks bij tientallen bereiken. Daaronder zijn veel brieven van vrouwen, die in Carmiggelt de ideale echtgenoot zien, tegen wie zij zich eens kunnen uitspreken.

Onder de tips voor een ‘intrige’, die hem worden toegezonden, - de ervaring heeft het hem geleerd - schuilen dikwijls

oude, reeds elders gebruikte. Hij wantrouwt ze daarom en werkt ze, als hij ze gebruikt, meestal grondig om. Curiosa onder de post genoeg: mensen die hem hele romans sturen, zijn oordeel vragen en hem verzoeken en passant een aanbevelend briefje voor een uitgever te retourneren. Er zijn er bij die voortreffelijk schrijven, maar niets te zeggen hebben, en omgekeerd. Het vriendelijke briefje krijgen ze meestal wel.

Er is een mevrouw, die hem al jarenlang elke week een lange brief schrijft. Ze worden bewaard, want het zijn stuk voor stuk juweeltjes van epistolair talent.

Bij de film van Bert Haanstra: *Alleman*, luidt een zinsnede uit Carmiggelts begeleidende tekst: ‘Hier wonen we met z'n twaalfmiljoen, rustige mensen. Onze politieke hartstochten mogen eens in de vier jaar oplaaien en doen dat dan niet.’

Die vlieger, vindt Carmiggelt zelf, gaat de laatste tijd niet meer op. Er is immers een geweldige politieke interesse, er wordt enorm veel gelezen, er is discussie, er zijn teach-in's, er zijn rellen en processen. Het land van rustige mensen geraakt in gisting. Het op drift komen van een zich radicaal vernieuwende generatie heeft hij in vele Kronkels gesignaleerd. Hij kijkt toe. Hij kiest geen partij. Hij wijst een gemakkelijke ‘actuele’ stellingname van de hand. Het verdwijnen van taboes en de radicale revisie van oude fatsoensnormen en gevestigde maatschappelijke patronen duidt hij zeer positief. Maar hij haat slogans. Geforceerde modernistische meeloperij van ouderen vooral met ‘les derniers cris’ hekelt hij. In de Parooluitgave ‘Een handvol kronkels’ valt daarvan in het studentenstukje *Toon* een scherpzinnig staal te vinden.

In *Een man van honderd* uit ‘Later is te laat’ komen enkele opmerkelijke politieke uitspraken voor van de ik-figuur, die overigens toch nooit geheel met Carmiggelt samenvalt:

‘Ik antwoordde, dat ik dit Gerben Wagenaar niet bestreed en

dat hij, van mij, best de regering een troepje schavuiten en Het Parool een stinkkrant mocht vinden, maar dat hij toch niet geheel over het hoofd mocht zien, dat de illegale pers indertijd een heel klein steentje bijdroeg tot het herwinnen van de vrijheid die hem nu, op dit moment, in staat stelde dit alles in een vol café te zeggen, zonder dat een man van de politie hem daarvoor bij zijn kraag pakte en naar een concentratiekamp bracht. Dit laatste zei ik met bewogen stemverheffing.' (...) 'En ik merkte op dat politieke onverschilligheid of in Amsterdam voor de lol op boer Koekoek stemmen, leidt tot een maatschappij waarin de heren die het werkelijk voor het zeggen hebben, wel eens zouden kunnen besluiten tot een nieuwe crisis en een nieuw leger werklozen.'

Natuurlijk is hij wat we gewoonlijk 'links' noemen, maar hij staat in zekere zin buiten en boven de partijen en relativering van het eigen standpunt valt bij hem altijd samen met een beginselvaste afbakening tegen radicalisme van rechts én links.

Octave Mirbeau heeft eens gezegd dat de geest links behoort te zijn, maar dat een echt hart altijd rechts klopt! Nu, bij Carmiggelt overheerst het hart de geest, dàt staat wel als een paal boven water.

Jan Blokker, collega-cursivist vanhet 'Algemeen Handelsblad' heeft eens geschreven: 'Eigenlijk het enige soort vervelende stukjes als hij zo'n benauwd PvdA-standpunt inneemt, vooral in de wereld-politiek.' Inderdaad koestert Carmiggelt een aangeboren wantrouwen tegen de totalitaire tegenstander, en dat is voor hem vandaag in de eerste plaats de dogmatische communist. Humor is immers het wapen van de democratie, die de totalitaire tegenstander wil beknotten, verbieden en voorgoed onschadelijk maken. In ieder extreem-radicale opstelling ligt een stuk ongenuanceerd veroordelen van het standpunt van de tegenstander, wiens 'tekenen van tegenspraak' voor de democratie en voor de humor juist onmisbaar zijn.

Bij zo'n radicalisme voelt de meester van een, als het moet,
álles-op-losse-schroeven-zettende satirisch-realisme zich niet behaaglijk...

Iemand zei eens tegen me: ‘Weet je wat Carmiggelt mist? Een orgaan voor de muziek! Daarom blijft ie, met al zijn humor, zo'n droge.’

In ieder geval heeft Carmiggelt een vrij grote kennis van zaken op het gebied van de jazz-muziek, al werd die hem goeddeels opgedrongen door het feit, dat zoon Frank jarenlang de klanken van de ‘progressieve jazz’ door het huis verspreidde.

Het toneel is de oude liefde uit de tijd dat hij jarenlang voor ‘Het Parool’ recenseerde. Iedere recensent kent de crisis, die onherroepelijk komt als men ermee ophoudt. Als reactie op het verplichte kijken en luisteren worden theater en schouwburg soms lange tijd geschuwd. Het is bij Carmiggelt evenzo gegaan. Een ambivalent heimwee drijft hem nog wel eens naar de wereld van het theater - hij put er ook stof voor Kronkels uit - maar een verslaafde is hij zeker niet. Hij bewondert het werk van Albee en Pinter, vooral dat van Pinter, ‘omdat hij dóór bittere ontluisteringen van de mens en het leven héén, de zachtere gedeelten van troost en mededogen schrijft.’

Werkelijk relaxen van de schrijverij betekent voor hem vandaag vooral een vakantie in de herfst, in Rome b.v. of in Florence. Hij heeft er op onvergetelijke wijze over geschreven in ‘Mooi weer vandaag’. De grote jeugdliefde Parijs - ‘Een Hollander in Parijs’! - heeft het met zijn toenemende duurte en gewichtigdoenerij bij hem de laatste tijd een beetje verspeeld, wat niet kan beletten dat zijn Amsterdam veel ‘Parijse sfeer’ is blijven behouden. Misschien heeft daarom ‘De Volkskrant’ hem eens de Nederlandse Maupassant genoemd.

Carmiggelt is de literatuur binnengedrongen. ‘Ik krijg,’ zegt hij, ‘nog wel eens een naar gevoel als ik stukjes van me, regel voor regel genummerd, en met een lijst vragen en noten ter tekstverklaring eronder, in de schoolboekjes zie.’ Er helpt geen lieve moeder aan, hij is nu een literator. Hij kreeg zelfs een hele kolom-mét-foto in de spinternieuwe ‘Moderne Encyclopedie der wereldliteratuur’, waarin hij wordt vergeleken met de door Carmiggelt zelf hogelijk bewonderde Kurt Tucholsky.

Als zijn literaire voorkeuren staan voorts te boek: Tsjechov, over wie hij al vaak heeft geschreven, Nescio, Bloem, Annie M.G. Schmidt, de Frans Coenen die het door hem wel twintig keer gelezen ‘Zondagsrust’ schreef, korte-verhalen-en-toneel-stukken-Heijermans, Nijhoff, Remco Campert, Van het Reve en niet te vergeten Elsschot, over wie hij in ‘Duiven melken’ de ontroerende apologie *Afscheid van Elsschot* opnam.

Over het algemeen is hij geen groot lezer, wel een zorgvuldige herlezer van het eenmaal als geestverwant ontdekte. De wijze waarop hij over zijn literaire voorkeuren weet te schrijven, is een kunststukje apart. Men leze er in ‘Poespas’ de schets over de emigrant, die Tucholsky verkoopt in een provinciestadje, maar op na: hier weet Carmiggelt aard en sfeer van zijn literaire voorkeur op verbluffende manier te doen samenvallen met de feitelijke situatie die hij beschrijft.

Hoewel het meest geporteerd voor een literatuur die de hoogste munt weet te slaan uit de dosering van het droeve én het komische, heeft hij veel bewondering voor de erfenis van onze Onzalige Realisten: Emants, Van Oudshoorn, Aletrino.

In zijn jeugd stond hij sterk onder invloed van Heijermans en diens zware woord-estheticisme. Elsschot blijft voor hem de grote leermeester.

De beste lévende schrijver uit onze literatuur vindt hij onvoorwaardelijk Gerard Kornelis van het Reve. In het sombere constateren van de dingen, met die ondertoon van meelevend

sarcasme, acht hij het werk van deze schrijver zeer verwant aan het zijne. Maar ik heb ook een groot zwak voor idiote werkjes als ‘Hoe slaag ik in het leven’ of ‘De memoires van een croupier in Monte Carlo’, heeft hij eens in een interview aan Tonny van der Horst verklapt.

De enorm toegenomen belangstelling voor de literatuur beschouwt hij als een der meest positief-revolutionaire ontwikkelingen van onze tijd. ‘Vroeger lazen de uitgevers manuscripten, die zomaar werden toegezonden, niet eens. De literatuur was een zaakje van, pak weg, drieduizend man. Die geweldige belangstelling is winst bij een, dacht ik, betrekkelijk groot verlies aan tastbare ideeën.’

De hardnekkige geruchten, die nog wel eens willen circuleren, dat hij zelf eens de roman van zijn leven gaat schrijven, verwijst hij met grote beslistheid naar fabelland. ‘Ik ben te kortademig voor een roman. Een gefrustreerd romannesmid heb ik mij nooit gevoeld.’

Twee jaar geleden startte Carmiggelt met het voorlezen van stukjes voor de televisie. Het succes is zeer groot. Zelfs het begeleidende melodietje - *In a sentimental mood* van Duke Ellington - werd er opnieuw populair door.

Ik pluk één reactie uit de vele: ‘Daar heb je die droge weer met zijn uitgestreken gezicht. Hoe die vent altijd zijn lachen in kan houden!’

Zijn lachen inhouden...

De titels van enkele van zijn laatste bundels - ‘Later is te laat’, ‘Fluiten in het donker’ - gaven de donkere ondertonen in zijn werk meer nadruk dan de laconiekere titels van vroeger. En donker ook klinkt dit citaat uit het prachtige titelstuk in ‘Fluiten in het donker’:

‘Bootje,’ zeg ik tegen mezelf. ‘Mooi, wit bootje. Leuk.’ Maar dat is veel te krampachtig. Ik zie het wel varen daar op die

rivier, maar het geluksgevoel heeft plaats gemaakt voor de argwaan van de eenzame wandelaar in het donkere woud die - ofschoon vrolijk fluitend - voortdurend vreest uit een hinderlaag te zullen worden besprongen. Besprongen door de gedachten, van een lichtgrijs tot diepzwart. Er bestaan mensen die ze kunnen temmen. Die doen de sorus van de dag op een zelfgekozen moment in een schoenendoos en gaan blijmoedig naar mijn bootje zitten kijken. Ik benijd ze diep maar ik heb geen flauw benul hoe ze het klaarspelen. Een vriend van mij redt het met tuinieren. Het hele weekeind zit hij in zijn tuin te wroeten en hij beweert dat deze bezigheid hem zo volledig in beslag neemt, dat hij dan nimmer aan China of zoiets denkt. Misschien is het waar. Maar voor mij ligt hier geen uitweg.'

Voor ons ligt er een uitweg, want er bestaan mensen die de sorus van elke dag weten te bannen in een driekwartkolommetje, magisch weten om te stoken tot die vaak nageaapte, nimmer overtroffen woorden en zinnen, die er bij ons als zoet medicijn bij proevende teugjes zullen blijven ingaan.

'Hij is eigenlijk niet nieuwsgierig, wel hoogst aandachtig,' heeft Willem Wittkampf eens geschreven.

Al staat Carmiggelt ook nog zo vierkant achter zijn leus uit 'Allemaal onzin': 'Word nooit een stukjesschrijver!', die aandacht voor de dingen 'van lichtgrijs tot diepzwart' blijve hem bezig houden.

Forever, Carmiggelt!

MARTIN ROS

Enige biografische gegevens

Simon Johannes Carmiggelt werd op 7 oktober 1913 in Den Haag geboren als tweede zoon van Herman Carmiggelt, geboren in Brummen, Gelderland, en Jeanne Bik, geboren in Gouda. Zijn vier jaar oudere broer Johannes Simon, evenals hij vernoemd naar de beide grootvaders, studeerde economie en was, voor de eerste wereldoorlog, economisch redacteur van 'Het Volk' in Amsterdam. Ook over muziek, waarvoor hij veel belangstelling had, heeft hij veel gepubliceerd. Tijdens de bezetting werd hij, wegens het verlenen van hulp aan joodse landgenoten gearresteerd en kwam om in het concentratiekamp Vught.

Simon Carmiggelt bezocht in Den Haag de lagere school aan de Lijnbaan dicht bij het Westeinde waar zijn ouders, op nummer 172, het nieuwe hoeden- en pettenmagazijn dreven. Zijn vader was bovendien vertegenwoordiger van een conservenfabriek. Na de lagere school werd Simon naar de Handelsdagschool op het Stadhoudersplein gezonden. Zijn ouders kozen deze opleiding voor hem omdat hij als kind een ware verslaafdheid aan het winkeltje spelen aan de dag legde en veel rondzwierf op de markt - toen nog op de Haagse Prinsengracht - waar hij op zo goede voet kwam met de kooplieden, dat ze hem wel eens een uurtje hun kraam toevertrouwden.

Ofschoon deze liefhebberijen in de richting van de handel schenen te wijzen, mislukte hij op de Handelsdagschool al spoe-

dig. Hij verklaart dit zelf uit het feit dat hij ‘een zeer lastige puber was’ en uit zijn grote onbedrevenheid in vakken als wiskunde en handelsrekenen, die hem in zijn leven nooit verlaten heeft. Enige maanden nadat hij in de tweede klas was blijven zitten en zich liet aanzien dat dit weer zou gaan gebeuren (hoge cijfers had hij alleen voor geschiedenis en tekenen) verliet hij de school. Hij wilde in de journalistiek, want zijn behoefte om versjes en verhaaltjes te schrijven openbaarde zich al vroeg en leefde hij uit door, onder allerlei pseudoniemen, te schrijven in ‘De Schakelaar’, een twee maal per maand verschijnend blad, bestemd voor alle middelbare scholen in Den Haag met uitzondering van de gymnasia, waaraan hij erg veel van zijn tijd besteedde.

Na de school was Carmiggelt ‘volontair’ bij het dagblad ‘Het Vaderland’, waar hij na enige maanden werd ontslagen. Korte tijd werkte hij vervolgens bij een persbureau dat de provinciale kranten van ontspanningsrubrieken voorzag. Daarna kwam hij, in 1932, bij ‘Vooruit’, de Haagse editie van ‘Het Volk’ (nu ‘Het Vrije Volk’ genaamd). Zijn chef K. Voskuil leidde hem grondig op in de journalistiek. Tot 1936 deed hij er het verslaggeverswerk (vergaderingen, branden, moorden, rechtbank). Daarna werden hem de toneelrecensies toevertrouwd en begon hij de rubriek *Kleinigheden*. Een selectie uit laatstbedoelde stukjes verscheen in 1940 onder de titel ‘Vijftig dwaasheden’.

Toen de Duitse bezetting begon verliet hij het dagbladvak. Hij was in 1939 getrouwd met Tiny de Goey, voor haar huwelijk enige tijd als redactrice verbonden aan ‘Het nieuwe modeblad’ in Utrecht, op grond van haar ervaringen in de haute couture, die ze vier jaar in Parijs had opgedaan. Uit hun huwelijk werd in 1940 dochter Marianne en in 1942 zoon Frank geboren. Carmiggelt voorzag in het onderhoud van zijn gezin door het verrichten van allerlei baantjes. Zo gaf hij het agendablad ‘Deze week in Den Haag’ uit, dat ten offer viel aan de papierschaarste,

deed publiciteitswerk voor het Residentie Toneel en werkte als rapportenschrijver bij de Stichting voor Psychotechniek in Utrecht. Via vrienden kwam hij in aanraking met het illegale blad ‘Het Parool’, waar hij vrijwel uitsluitend technisch werk deed, te weten het vinden van drukkers en het produceren van de krant. Hij schreef er slechts een paar verhalen in - zoals *Honger, Der Paul* en ‘*Warum denn?* - in 1946 opgenomen in de bundel ‘Honderd dwaasheden’. Toen ‘Het Parool’ na de bevrijding een dagblad werd had Carmiggelt - die in 1944 met zijn gezin naar Amsterdam verhuisde waar hij thans nog woont - korte tijd de leiding van de kunstrubriek. Daarna werd hij toneel- en filmcriticus. In 1946 startte hij bovendien in deze krant een aanvankelijk drie maal per week en later dagelijks verschijnend cursiefje, dat hij ondertekende met ‘Kronkel’, een pseudoniem dat hij ontleende aan een door Jeanne Roos voor kinderen geschreven feuilleton. Na een aantal jaren legde hij zijn werk voor de kunstrubriek neer en specialiseerde zich geheel op zijn dagelijkse stukje. Uit zijn grote produktie selecteerde hij, vrijwel jaarlijks een bundel. Veel van zijn verhalen heeft hij voorgelezen voor radio en televisie; voor de televisie treedt hij nog steeds regelmatig op. Naast zijn werk voor de krant heeft hij, onder het pseudoniem - Karel Bralleput, drie bundels ‘raillerende rijmen’ gepubliceerd. Hij schreef teksten voor Wim Sonneveld en Wim Kan. Voorts verzorgde en sprak hij het commentaar bij twee films van Bert Haanstra *Allemaal* en *De stem van het water*. Verhalen van Carmiggelt werden, voor radio en t.v., ook gebracht door Kees Brusse, Ko van Dijk en anderen. In 1961 kreeg hij de Constantijn Huygens prijs voor zijn gehele werk.

Het echtpaar Carmiggelt, dat thans drie kleinkinderen heeft (Simon 7 jaar, Klaartje 2 jaar en David 1 jaar) woont afwisselend in Amsterdam centrum en in een dorp in Gelderland. Carmiggelt's enige hobby is schrijven.

Een handjevol uitspraken

MEN MOET KLEIN BEGINNEN

Bespreking van ‘Vijftig dwaasheden’, Carmiggelts eerste bundel, verschenen in 1940, in ‘De Nieuwe Gids’, februari 1941: ‘*Bij wijze van inleiding opent dit boekje met een “Gebruiksaanwijzing”, welker aanhef luidt: “De koel-critische lezer zou de uitgave van dit boekje als de eerste dwaasheid van de vijftig kunnen beschouwen.” Inderdaad. Dit zelfinzicht is verreweg het beste van het hele ding. De rest is hopeloze prullaria. Geen litterair gehalte, ongeestig, flauw, saai, dodelijk vervelend. Zonde van het papier.*’

WAAR HAALDE HIJ DE MOSTERD?

‘*Elsschots werk werd, zijns ondanks, de onuitputtelijke inspirator voor literaire grootindustriëlen à la S. Carmiggelt.*’ W.F. Hermans, in ‘Het Vrije Volk’.

‘*Carmiggelt is een farizeese epigoon van Beets*’. A. Marja, in ‘De Gids’.

OVER EEN SCHEMERLAMP

Wim Kan in zijn voorwoord bij de Carmiggelt Omnibus (1951): ‘*Ze zeggen wel: je leert de schrijver kennen uit zijn werken*.

Wat mij betreft geldt dat niet voor Carmiggelt. Toen ik hem voor 't eerst "in het wild" tegen kwam, zo maar op straat en toen Viruly tegen me zei: "Kijk dat is nou Carmiggelt" dacht ik: Ik kijk zeker naar een verkeerde man, want de aangewezen figuur is het vast en zeker niet! Een paar weken later maakten we kennis in een theater en pas toen hijzelf met zekerheid meldde: "Ik heet Carmiggelt" begon ik het moeizaam te geloven. Het gekke is namelijk, dat ik mij deze man absoluut niet kan voorstellen met pen en inkt aan het schrijfbureau en toch zal het daar dunkt mij bij tijd en wijle van moeten komen...

In gedachten zie ik hem in koffiehuizen, in schouwburgen of op straat. Nooit bijvoorbeeld in een bootje met potlood en papier. Als je met hem praat is het meestal net of ie aan 't gesprek van gisteren of aan dat van morgen staat te denken en toch hoort hij geloof ik wel wat je zegt. Hij heeft ook iets van een schemerlamp met loszittend contact: er zijn momenten dat ie feilloos brandt en dan ineens - zonder merkbare reden - gaat ie uit. Ik denk dat hij veel met zijn gedachten bij z'n verhalen vertoeft, maar zoiets weet je nooit helemaal zeker.'

UIT DE LEZERSKRING

Een briefkaart van een oude dame, die reageerde op een stukje waarin Carmiggelt schreef dat zijn moeder zoveel humor bezit, luidde: '*Als uw moeder zo geestig is, waarom laat u háár die stukken dan niet schrijven?*'

ALLEEN DE OREN BEWEGEN?

'Zijn stukjes wekken de indruk, dat er in ieder café wel iets aardigs te beleven is, als je maar goed kijkt en dat iedereen wel iets boeiends te vertellen heeft, als je maar weet te luisteren. Dat is niet waar. Carmiggelts kronieken van het Amsterdamse caféleven zijn niet representatief. Ze zijn het aardigst van het aardigste van wat Carmiggelt zelf heeft meegemaakt, heeft gehoord of heeft verzonnen. De enkele keer

dat ik met iemand in gesprek raakte, werd een teleurstelling. De doorsnee cafébezoeker blijkt gespeend te zijn van ieder gevoel voor humor en in zijn lange leven niets te hebben meegemaakt, dat bijzondere vermelding verdient. Ze hebben veertig jaar bij de Amsterdamse bank gewerkt en hebben in de hongerwinter honger geleden. Waarna ze beginnen te vertellen van hun speciale vaardigheden: handlezen, goochelen of het bewegen van de oren. Een programma dat uitgebreid moet worden afgewerkt. De toehoorders zitten er dan bij te lachen "in de mening getuige te zijn van een aardig voorval." (om Carmiggelt zelf te citeren). Als dit theorietje juist is, pleit het voor het grote talent van Carmiggelt. Voor het overige zal het mij een zorg zijn wie met wie praat. Ze doen maar.' Peter van Heerden in 'Propria Cures'.

TWEE ZIENSWIJZEN

'*Over die humor lopen de meningen soms uiteen. "Underdoghumor en borreltafelhumanisme, een Spiessbürger in hart en nieren", verwijt een jong dichter hem, waarop Bomans antwoordt: "Dat is juist zijn kwaliteit. Hij heeft die grijze man in het café met zijn borrelpraat stem gegeven. Het is betrekkelijk eenvoudig om van piraten, inbrekers, gifmengers en sluipmoordenaars een leesbaar boek te maken. Ieder, die een penhouder weet te hanteren, kan een draaglijke detective schrijven. Maar het vereist meer, om een figuur tot leven te wekken, die ieder voorbijloopt: de kleine burger. Carmiggelts glorie is de nietigheid van zijn materiaal".*' 'De Haagse Post'.

DE GRIEP

'*Ik dacht, daar is gewoon een Kronkel over te schrijven door Carmiggelt, de man die altijd "met griep" is*.' Jan Cremer ('Ik, Jan Cremer' II)

Bibliografie

1940 - Vijftig dwaasheden
1941 - Johan Justus Jacob
1946 - Honderd dwaasheden
1947 - Kronkel's kronkelpaden
1948 - Allemaal onzin
1948 - Het jammerhout (onder het pseudoniem Karel Bralleput)
1949 - Ieder kent ze, geïllustreerde 'Parade van Prominenten', o.a. over H. de Greeve, G. Bomans, W. Corsari, Corry Vonk en Heintje Davids.
1949 - Tussen mal en dwaas
1950 - Klein beginnen
1951 - Omnibus
1951 - Louter leugens
1952 - Poespas
1952 - Hard gelach
1953 - Vergeet het maar
1953 - Ping pong
1954 - Al mijn gal (onder het psuedoniem Karel Bralleput)
1955 - Articles de Paris
1955 - Vliegen vangen
1956 - Spijbelen
1956 - Kwartet
1956 - Fabriekswater (onder het pseudoniem Karel Bralleput)
1957 - Haasje over
1958 - Kraaltjes rijgen
1959 - Een toontje lager
1960 - Duiven melken
1961 - Een stoet van dwergen
1961 - Alle orgels slapen
1961 - Tussen mal en dwaas (ontleend aan 'Louter leugens' en 'Tussen mal en dwaas')
1962 - Torren aan de lijm (alle spotverzen van Karel Bralleput)
1962 - Kroeglopen
1962 - Dag opa
1963 - We leven nog
1963 - Oude mensen

1963 - Weet ik veel
1964 - Kinderen (herdruk van ‘Klein beginnen’ en ‘Dag opa’)
1964 - Later is te laat
1965 - Kroeglopen 2
1965 - Mooi weer vandaag
1966 - A Dutchman's Slight Adventures
1966 - Fluiten in het donker
1966 -Een Hollander in Parijs (heruitgave van ‘Articles de Paris’)

DUITSE UITGAVEN VAN ZIJN WERK

1954 - Alles für die Katz
1954 - Mach dir nichts draus
1955 - Abenteuer mit Kindern
1956 - Pariser Souvenirs
1957 - Hohe Schule
1959 - Einfach unerhört

LEVERBARE BOEKEN VAN S. CARMIGGELT

Oude mensen f 5,50
Kinderen f 5,50
Later is te laat f 5,50
Mooi weer vandaag f 5,50
Fluiten in het donker f 5,50
Poespas f 4,50
Ping pong f 4,50
Duiven melken f 4,50
Alle orgels slapen f 4,50
A Dutchman's Slight Adventures (Engels) f 3,90
De Jordaan (Samen met Dolf Toussaint) f 39,50
Kroeglopen f 1,95
Een stoet van dwergen f 1,95
Vliegen vangen f 1,95
Kroeglopen, tweede bundel f 1,95
Een toontje lager f 1,95
Torren aan de lijm (Gedichten) f 1,95
Een Hollander in Parijs (Verschijnt maart 1967) f 1,95
Allemaal onzin (Verschijnt maart 1967) f 1,95

Najaar 1967 verschijnen:

Drie van vroeger
De nieuwe bundel 1967 f 5,50

Carmiggelt over kinderen, schrijven, huwelijk, de beroepshumorist, dieren en kroeglopers

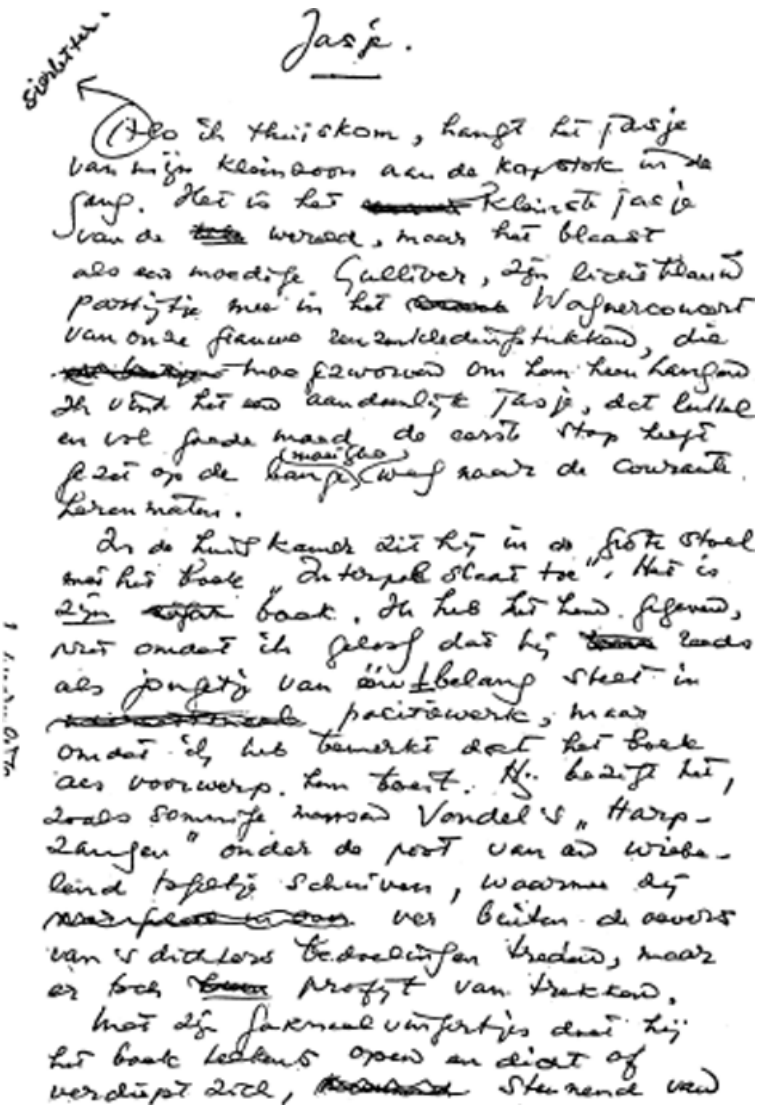

Jasje.

Sierlijker.

Als ik thuiskom, hangt het jasje van mijn kleinzoon aan de kapstok in de gang. Het is het kleinste jasje van de wereld, maar het blaast als een moedige Gulliver, zijn lieve blauwe pasty tje mee in het Waffercouvert van onze fiauwe zenuwlederdunstinkkast, die maar gezworen om hem heen hangt. Ik vind het een aandoenlijk jasje, dat telkens en vol goede moed de eerste stap heeft gezet op de (moeilijke) weg naar de courante Leermaten.

Als de kunst kamer zit hij in de grote stoel met het boek „De torpel staat toe". Het is zijn eigen boek. Ik heb het hem gegeven, niet omdat ik gelooof dat hij reeds als jongetje van één belang staat in poëtiewerk, maar omdat ik heb bemerkt dat het boek een voorwerp kon baat. Hij bezigt het, zoals sommige mensen Vondel's „Harp-zangen" onder de post van een wiebelend tafeltje schuiven, waarmee dit ver beiden de overste van 't ditteloos bedoeltjes treden, maar er toch profijt van trekken.

Met zijn fakkeltje vingertjes draait hij het boek telkens open en dicht of verdiept zich, Stenend van

Max Nord, ***Carmiggelt***

instrument, en het interessant mechanisme dat aanlei het omslaan der bladzijden schuilt. Soms brengt hij ~~[illegible]~~ het boek naar zijn mond en proeft het aandachtig - een instinctief criticus, die zich vooraf op een dwaalspoor wil laten brengen. Hij vindt het een lekker boek. Vooral ~~[illegible]~~ het plaatje buiten op - een kinnesche speurder, met een revolver achter en munitie - draagt in de koppelte naast zijn fraaiheur uniformwapen. Hij likt er snel aan, maar bijt het ook, met open de schuld worden van maaltijd aandacht. Langzaam zijpelt hij naar het ~~[illegible]~~ verrukkelijke ogenblik dat de prentenboekkoning een stoet van sierlijke prinsen, hofdijke feeën, teedere kerkjes en ~~[illegible]~~ en weerstrenbare clowns zijn onbeschroomd bewust - zijn zuelaan binnendrijven en daar met zachte pousselstraak te beginnen aan het schuldenaar van zijn geestelijke bezwaar.

Dat binnenlopen in de kinderkamer is altijd een ~~[illegible]~~ moment. Hij weet dat ik samenhang met het pand en dat ik dus in schare zijn onaantastbaarheid van hem. Koopt daar op een misschuldelijke wijze rede mee, ~~[illegible]~~ zodra hij mij ziet laat hij zijn boek op zijn gezicht los, steekt een arm op en wijst nadrukkelijk, ~~[illegible]~~ zijn iemand van Koninklijke bloede.

Je wint dan terug en hij vindt dat vermakelijk, want hij leert er meer ~~[illegible]~~ voor land ~~[illegible]~~ aan de cultuur kennen van grooten en kleinen.

Nu is hij gemakkelijk hun liedjes te gaan moeten te komen. Natuurlijk worden de zaken als mijn vrouw met hen thuis komt en er niemand aanwezig blijkt te zijn. Ik maak de nuance daarvan goed aanvoelen. Zij weet namelijk, als hij de trap opgedragen wordt, dat het opgewerpen van de kamer door hen straks het uitzicht zal bieden op een bona fide terugwinder. Dat windt hem enorm op.

Reeds ~~[illegible]~~ onder aan de trap wipt hij ~~[illegible]~~ op en neer, knort van voorpret en oefent vast wat, om het armpje kracht te houden. Blijkt er dan boven niemand aanwezig te zijn om hem naar ~~[illegible]~~ behoren toe te juichen, dan zakt alle vreugde uit hem weg en krijgt zijn gezicht een uitdrukking van de diepste ontsteltenis.

Dat is natuurlijk niet te dragen.

Mijn vrouw heeft daarom een kleine, waterdichte ~~[illegible]~~ organisatie opgebouwd. Als ze met hem aankomt en weet dat er niemand thuis dient te zijn, koopt ze bij een ~~[illegible]~~ in de buurt wonende vriendin aan, die dan voorintreedt om zich ~~[illegible]~~ opgedrongen in de kamer op te stellen, ten einde zijn first ~~[illegible]~~ te bewonderen. Hij

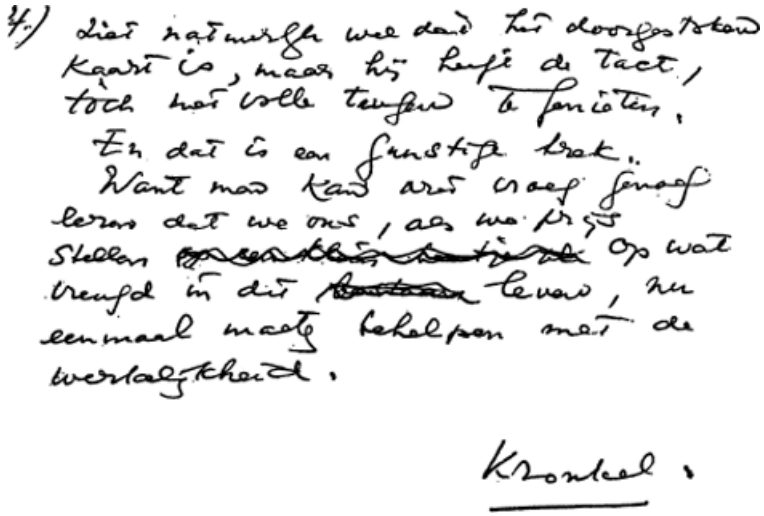

Een voor 'Het Parool' geschreven en later in 'Dag opa' opgenomen stukje in handschrift. De tekening is van Mance Post.

Mooi weer vandaag?
Voor M.

Het aardige van het ambacht schrijven is, dat je het nóóit leert.

Je kunt leren hoe je onovertrefbaar een haring schoonmaakt of een plank afschaaft.

Maar de schrijver die op een middag, behaaglijk handenwrijvend, zijn werkvertrek verlaat en tegen zijn vrouw zegt: ‘Marie, goed nieuws, ik ben zojuist gereed gekomen met de letterkunde, ik kán het nu’ bestaat niet. En als hij (onverhoopt) wél bestaat, steek ik mijn hand niet in het vuur voor zijn proza.

Nee, schrijven leer je nóóit.

Het is een eeuwig proberen of het vandaag misschien lukt - op hoop van zegen. En dat is er nu juist het heerlijke van. Want veronderstel eens, dat je het, op een bepaalde dag, kón, net als haring schoonmaken en planken afschaven. Dat zou gruwelijk zijn. Want dan ging je een woestenij van dorre verveling tegemoet. Het zou uit zijn met die schone en gruwelijke, gruwelijke schone vorm van gevaarlijk leven, die schrijven nu eenmaal is. Je zou een metier perfect beheersen en het, met je linkerhand, tot je laatste dag geeuwend moeten volhouden.

Ik mag er niet aan denken.

Nee, de schoonheid van schrijven als ambacht is juist de onmogelijkheid om ‘het’ ooit te bereiken, want juist dát garandeert je die onafzienbare stoet van lichte, grijze en zwarte dagen, die alleen kan worden afgesloten door Vader Dood.

Proberen, meer is het niet.

Proberen of het lukt.

En soms, als je dénkt dat het lukt, een soort geluk voelen dat niets anders je geven kan. En vaak - blijkt later - heb je toen volkomen ten ónrechte gedacht dat het lukte. Dan blijkt de mooie vuurpijl die je af schoot, en waarbij je zelf maar vast blij en voorbarig ‘Aaaah’ riep, helemaal nergens te zijn aangekomen.

Maar ook dát is erg goed.

Het houdt de wind eronder.

De eeuwig waaiende wind van de bitter-zoete twijfel.

Een oude collega zei eens tegen me: ‘Soms word ik midden in de nacht met een schok wakker en dan denk ik: Van morgen af weet ik geen woord meer. Nóóit meer. En dan breekt het koude zweet me uit.’

Dat is de wanhoop, het donkere zusje van het geluk.

Maar - je kunt het toch altijd weer proberen.

Soms wil zo'n pen niet bewegen. Je kunt doen wat je wilt. Neen. Maar als je vertwijfeld, doch koppig doorzet wordt dezelfde pen opeens weer lief en soepel en begint een reidans van woorden, waar je blij naar kijkt, als een kind naar de draaimolen.

Zie je - het gáát toch weer.

Maar er is nooit de zekerheid van het haring schoonmaken en het planken afschaven. Nooit. Zet dat maar uit je hoofd. Er ligt altijd iets op de loer dat wil bijten of strelen.

En ook dát is mooi.

Het vult je dagen met angst, met blijdschap, met hoop, met onmacht, met springstof.

Stil - voorzichtig.

De grote knal kan elk ogenblik komen. Maar misschien is het bazuingeschal. Die kans bestaat óók. Al wat je - als je schrijft - moet doen is op je tenen lopen en aan niet veel anders denken. Je twijfel elke dag trouw z'n bakje voer geven. En je pen eens aaien. En in bepaalde stemmingen niet te roekeloos wezen met

het lezen van dingen die zó bovenmenselijk goed zijn dat het Proberen zegt: ‘Ik wil naar bed. Ik wil sterven.’

Welke schilder zei dat ook weer?

‘Als ik Rubens zie, krijg ik zin om te gaan schilderen en als ik Rembrandt zie krijg ik zin om ermee op te houden.’

Daarom moet je de dagen dat je naar Rembrandt durft kijken, zorgvuldig selecteren. In de vakantie kan 't wel eens, als de pen rust. Móét rusten. Maar al na vier dagen zegt mijn vrouw: ‘Ga in vredesnaam schrijven, want je loopt zo nerveus te trekkebekken.’ En dat doet ik dan, om na te gaan of die pen nog wil. Je weet het nóóit.

Want dat is het mooie van dit ambacht. Elke morgen neem je de pen op om antwoord te krijgen op steeds weer dezélfde vraag:

Mooi weer vandaag?

(uit ‘Mooi weer vandaag’)

After All These Years
Vertaling: Elizabeth Willems-Treeman

Professional duties had taken me out of town. It was nearly midnight when I put my key to the door and climbed the stairs, mournfully mimicking a man of the house who has slaved another day for his loved ones and now has a right to tea and sympathy.

My wife sat in the living-room, sunk in a book.

‘Hello,’ I said.

She looked up from the page and echoed, ‘Hello.’ Thereupon she let out a little sigh and closed the volume. I sat down across from her.

‘How'd it go today?’ I asked.

‘Wonderfully,’ she replied. ‘I was alone the whole day long. Did everything I wanted to. And all by myself all evening, too. It was lovely. I had a bite to eat. No hurry or fuss. Read the paper while I ate. Washed up when I was good and ready. Had a cup of tea. And then I snuggled down with that book...’ She gave it a spiteful glance.

It was not the welcome home I had expected. Rather stiffly I said, ‘Go right on with your reading.’

‘No, I can't any more.’

‘Why not?’

She shrugged her shoulders. ‘You're home,’ she said simply.

‘I'm sorry about that,’ I replied; ‘but after all, I live here, too. I've lived here for twenty-four years, in fact. Hadn't you no-

ticed? You must have passed me now and then in the hall.'

She smiled at me. 'Now you're mad,' she said.

'Mad? What on earth about?' I exclaimed. 'But the idea that *you* can't read any more for the main and simple reason that *I* came home does seem somewhat absurd to me.'

She picked up a cup and poured me some tea.

'That's not it,' she said. 'I mean - well - when you come home - well - the peace and quiet sort of goes away, if you know what I mean.'

'But what do I *do*?' I asked.

'Oh, nothing. You're just *here*. That's enought. It breaks the spel somehow.'

I lit a cigarette. In a wounded way. I don't know precisely how to describe it, but you can light a cigarette in a wounded way, take it from me.

'So I should just stay away,' I said acidly. 'For your peace and quiet.'

She looked thoughtful, as if she were weighing it over. 'Well, that's not quite true,' she said.

'But...' I began.

'No,' she continued in a friendly tone, 'if I knew that you *never* would come, I wouldn't have another peaceful moment. You know that. But...' She hesitated.

'But - what?'

'Well - but since I know for sure you *will* come, it's so nice if you don't for just one evening. I can really relax.'

I looked injuredly into my tea.

'*One* evening,' she went on. 'Or maybe two. That would be heavenly. But you mustn't stay away a whole week. I'd begin to miss you.' Her face was serene.

'Oh, don't be so childish,' she suddenly exclaimed. 'You know very good and well it's so, after all these years.'

I nodded. For a while we sat silently across from each other.

‘Did you have a busy day?’ she asked.
‘Terrible.’
‘Are you tired?’
‘Yes.’
‘Do you want to go right to bed, or would you rather eat something first?’
‘Yes - go make something.’
She stood up to go to the kitchen. At the door she turned round and said, ‘See - it's all gone. The peace and quiet. It's not so bad, but it *is* a fact.’
I nodded again and picked up the paper. I was hungry.

(uit ‘A Dutchman's Slight Adventures’)

Max Nord, *Carmiggelt*

De humorist

Als knaap heb ik mijn eerste grap verzonnen.
Mijn moeder riep: ‘Dát wordt een humorist.’
De brave vrouw. Zij heeft zich niet vergist.
Een schelmse carrière was begonnen.

O, in de aanvang ging 't somtijds stroef
en viel de kwinkslag wel eens in 't water.
Die vroege gein! 'k Moest er om láchen, later.
Want zelfs herinnering stemt mij niet droef.

Al schaterend schiep ik een klein bedrijfje,
waar de cliënt een mopje kan bestellen.
Ik scherts maar voort. Ik kan ze niet meer tellen.
Bij dag of nacht - ik bak een vrolijk schrijfje.

Al mijn agressies kan ik in dit vak
profijtelijk tot jeukpoeder vermalen.
Maar zou ik daarbij wel de tachtig halen?
Als dát gelukt, ben ik een monter wrak.

(uit ‘Torren aan de lijm’)

Paard

De vroege boot naar Harlingen had wel iets weg van Noachs ark, want er kwamen allerlei dieren aan boord, die naar de veemarkt moesten. De koeien werden op de voorplecht als fietsen naast elkaar gezet en begonnen dadelijk met het verrichten van kletsende gewoontehandelingen, die iedereen ontzet deden terugdeinzen, de kippen zaten veel te klein behuisd in mandjes op de organisatie van de tocht te kankeren en de schapen lieten de kopjes hangen en moesten nodig eens naar de kapper.

Mensen mochten er ook wel op. Ze hokten bij elkaar in de benauwde kajuit, lieten hun pijpen stinken of hun zuigelingen jammeren en verlangden naar het ogenblik van vertrek. Toen dat bijna aangebroken was, kwam er nog een plattelander aangeklost die aan een touw een groot, bloot paard meevoerde. Het was een aangrijpend tafereel. Koeien hebben geen tragiek, ze zijn de burgermannen uit het dierenrijk, op een lage manier tevreden, als het ergens maar goed van eten en drinken is, schapen zien er voornamelijk hulpbehoevend-sullig uit, als huilerige weesmeisjes uit een oppassend boekje en kippen lopen de hele dag rond met de saamgeknepen haatmondjes van oude juffrouwen, die nijdig zeggen: ‘Móói hoor, ze jatten hier je eieren.’

Maar paarden zijn gevallen engelen. Zij doen aan Rodin of Maillol denken en zuchten schuldeloos als Jeanne d'Arc onder de terreur van harde mannen, die vinden dat zo'n ploeg moet

worden voortgetrokken door vette, hakerige klei, om het moeilijk te maken.

‘We zitten vol!’ riep de man van de boot. ‘Waarom kom je niet eerder?’

‘Toe nou...,’ pleitte de boer, ‘ik mot mee... Je kunt toch nog wel een beetje inschikken?’

Zo kwam het dat het paard helemaal alleen in het zijpad aan de reling werd vastgebonden. Als je in de kajuit zat, kon je zijn kop net door het raam zien. Hij had een nobel, smartelijk profiel met een groot, naïef oog waaruit een traan was gedrupt, die een onbestemd schuldgevoel in ons wakker maakte. Zijn haar zat erg in de war, want de zeewind speelde ermee op de onbeheerste, baldadige manier van een loltrappende dorpsjongen.

Zolang het schip nog aan de wal lag, stond het paard stil en gelaten, met hangende kop - hij zou het wel weer merken allemaal. Maar toen we op zee waren, kwam er een grote, pure verwondering over hem. Hij zag, misschien wel voor het eerst, de grijsgroene golven, schuimbekkend van wolfachtig verlangen weer eens zondvloed te zijn en dit met mens en dier volgestouwde hulkje te verzwelgen, nét zo huiveringwekkend als het destijds stond op de platen van Doré die ik als kind altijd bekeek in de wachtkamer van de dokter. Het paard richtte zijn kop op en begon met onverklaarbare instemming tegen al dat water te knikken. Had hij ook de gravures gezien? Het leek er wel op, want hij knikte steeds heftiger, gelijk iemand die eindelijk de grote samenhang onderkent. Zijn manen vielen op zijn voorhoofd, als bij een cellist die zich lichamelijk schrap zet om zijn heftigste emoties uit het instrument te zagen. En hij hinnikte, zijn boventanden sardonisch ontblotend.

Terwijl hij aan gene zijde van het glas in zijn mysterieuze vervoering volhardde, kwam de meeuw. Hij behoorde tot de stoet tafelschuimers die boven het zog van de boot blijven zwieren tot de vaste wal weer is bereikt. Als je een paar uur lang van

dichtbij ziet, hoe zulke dieren vliegen, freewheelen en naar een broodkruimel duiken met zo'n gezicht van ‘kijk ik eens een smak maken’, krijg je de ontmoedigende indruk dat de directeur van onze KLM eigenlijk niet veel meer is dan een knutselende dilettant, verdienstelijk, maar toch niet helemaal serieus te nemen.

Vlak naast het paardehoofd ging de meeuw in de lucht hangen, de vleugels welhaast roerloos. Hij had zijn landingsgestel ingetrokken, waardoor hij, met zijn ronde, witte buikje geleek op een meestal in de mess rondlummelende kolonel, die zich tijdens de grote herfstmanoeuvres onmogelijk heeft kunnen onttrekken aan die ene, verplichte parachutesprong. Zo kéék hij ook. Hij had een steekneuzerig profiel met de chagrijnig toegeknepen mond van iemand die weet dat hij door louter vleiers is omringd. Zijn koud filiaalcheffen-oog boorde zich in de fluwelen Eline Verekijkers van het paard en als u het mij vraagt, riep hij iets, op barse MP-toon.

Waarschijnlijk vond hij het niet goed dat het paard op zee was. Het dierenrijk zal ook wel allerlei straffe wetten hebben die - voor ons onleesbaar - staan geschreven in het arrangement van het struikgewas, de kleuren der bloemen of de vormen van de voortjagende wolken. Ik weet alleen dat de meeuw even later terugzwenkte naar zijn rumoerig zwetsende manschappen achter het schip. En dat het paard zijn kop weer over de reling liet hangen, uitgeblust en moedeloos.

(uit ‘Een stoet van dwergen’)

Een rondje

Een paar weken terug is ome Jan plotseling gestorven. Op weg van de kroeg naar zijn kamertje, zakte hij in de steeg als een lampion in elkaar en was meteen elders. Het hart, he. De vaste jongens hoorden het pas de volgende ochtend, toen ze aan de tapkast stonden uit te wasemen. Ze zeiden eerst dat je 't je eigen niet kon voorstellen. Toen namen ze een pilsje en zeiden dat ze, even zo vrolijk, tékenden voor zo'n dood.

‘Ze hebben 'm uitgedraaid als 't knoppie van 't licht,’ zei de kastelein. ‘Wat kun je nou mooier hebben?’

En dan, hij was zevenenzeventig, dus hij had niks te mopperen. Al vele jaren zat hij de hele dag in de kroeg, geen woeste zuiper, maar wel, wat de Engelsen noemen ‘always willing to bend an elbow’. Toen hij vierenveertig was, had de dokter gezegd: ‘Als u zo dóórgaat, leeft u geen maand meer.’ Hij wás zo doorgegaan. De enige verandering die hij in zijn leven aanbracht, was dat hij sindsdien nimmer meer een dokter bezocht. Zo wordt een mens ongehinderd zevenenzeventig. Omdat hij een wandelend bewijs was van de medische ignorantie en de heilzaamheid van een ongezonde levenstrant, werd hij in de kroeg behandeld als een heilige koe. Sterk moet hij in elk geval geweest zijn, want de Duitsers hadden vier oorlogsjaren lang in Mauthausen ijverig geprobeerd hem dood te schoppen, 't Had hem niet eens haatdragend gemaakt.

‘Al dat mishandelen is natuurlijk niet goed voor je gestel,’ zei

hij wel eens, ‘maar ik moet toegeven, je had er ook geschikten onder, die niet sloegen. Nou ja, zo'n enkel klapje...’

Ofschoon hij een uitstekende echtgenoot en een liefhebbende vader zou zijn geweest, had hij kind noch kraai. Aan trouwen was hij nooit begonnen.

‘Dat komt, ik heb een zéér gelukkige jeugd gehad,’ zei hij, ‘en als ik dan een meisje ontmoette, dacht ik altijd: ze is wel aardig, maar toch niet zo als mijn moedertje.’

Dat woord ‘moedertje’ liet hij als een witte duif los in de sigaremist van de kroeg en hij keek het na door ogenzilt. Ook zijn vader had hij diep bemind, 't Was een fervente wandelaar geweest, die op hoge leeftijd nog doodleuk naar Haarlem liep. Een vrolijk iemand ook, altijd vol kwinkslagen en fopperijen, maar op de middag van zijn sterven was hij plotseling bevangen door de oermelancholie, waaraan niemand ontkomt en hij had, star naar het plafond kijkend, gezegd: ‘Ik heb 't, geloof ik, allemaal verkeerd gedaan.’

‘Ben je belazerd, ouwe, je hebt 't juist prachtig gedaan,’ had ome Jan geantwoord.

Hij vertelde dat vaak, altijd met het woordje ‘belazerd’, dat er enorm in thuishoorde. Het was een pointe-loos verhaal, maar je zag ze wel scherp vóór je, die twee.

De begrafenis van ome Jan was een hoogst summiere aangelegenheid. Alleen de kastelein en een paar vaste jongens stonden om de kuil. Familie had hij niet, zelfs geen neef. Ook daagde er geen priester op, wat me verbaasde, want vaak zijn zulke mannen geruisloos katholiek. Gesproken werd er niet. Later in de kroeg werd er nog wat gemord, omdat de grote meubelfabriek waar de ontslapene in zijn scheppende jaren werkte, verstek had laten gaan, maar we schreven het ten slotte toe aan de harteloosheid van het kapitalisme. En het leven ging verder.

Met jonge klares en kleine pilsjes en verhalen die we al eens eerder hadden gehoord.

Ome Jan was al lang bezig in vrede te rusten, toen gistermiddag Kees, die altijd voor iedereen de lootjes neemt, de kroeg binnentrad en zei: ‘Alsjeblieft - nou heb Jan nóóit wat gewonnen en nou krijgt-ie eigen geld!’

Hij legde het op tafel - een paar voddige papieren knaken en wat zilver.

‘Wat mot ik daar nou mee?’ vroeg hij.

De kastelein haalde zijn mollige schouders op.

‘Wat zou Jan gedaan hebben, als hij daar nog zat?’ zei hij. ‘Hij had ons allemaal een slokkie gegeven.’

En zonder verder te parlementeren, zette hij acht glazen op een rij en schonk ze vol. 't Was een postuum rondje en het had wel iets gewijds. Kees nam zijn kelkje voorzichtig op, keek naar een onduidelijk boven en zei: ‘Jan, daar ga je.’

De formulering klonk niet gelukkig. De kastelein voelde het aan en sprak: ‘Maak er próóst van.’

(uit ‘Kroeglopen’)

[Illustraties]

Met zijn vrouw in Artis op weg naar de huldiging ter gelegenheid zijn vijftigste verjaardag.

Met een héle ouwe vriend: de acteur Paul Steenbergen.

Met de graficus A. Veldhoen na de opening van de 'rijdende openlucht tentoonstelling' op het Amsterdamse Spui. Links op de achtergrond de journalist Ben Dull, houder van de Jan Cremer-trofee 1967.

Met Godfried Bomans.